

- Karlsson, Klas-Göran, 2019. *Det moderna tretioåriga kriget. Europa 1914-1945*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Kershaw, Ian, 2016. *To Hell and Back. Europe 1914-1949*. New York: Penguin Books.
- McLynn, Frank, 2005. *1759; The Year Britain Became Master of the World*. New York: Atlantic Monthly Press.
- Odén, Birgitta, 1976. "Periodiseringsproblem", i *Historisk förändring. Föredrag från Nordiska fackkonferansen för historisk metodlära på Örenäs i Skåne 15-19 juni 1975*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Palmer, R. R., 1963. *Nya tidens världshistoria 1*. Stockholm: Svenska bokförlaget/Norstedts.
- Thomas Hörberg är fil. dr i statsvetenskap (Lunds universitet).
E-post: th.horberg@gmail.com

Linton, Magnus, 2019. *Text & Stil. Om konsten att berätta med vetenskap*. Stockholm: Natur & Kultur.

Anmälan av Bo Isenberg

Vetenskapens specialisering är en exemplarisk form av modernitetens differentieringar *ad infinitum*. Den innebär att vi vet långt mer än någon tidigare epok, och att vi gör det på en mängd olika sätt, men detta "vi" sammanfaller aldrig med ett "jag".

Vetenskap: en beständig obeständighet, en permanent, komplex, accelererande transformation, ett slags egendynamik som drar med sig, driver framför sig motiveringar, legitimeringar, tillämpningar. En kraft som undergräver och omöjliggör varje totalitet och homogenitet. Ofta är den disruptiv, eller revolutionär, en "evolverande evolution" (Norbert Bolz) som manifesterar och underkastar sig vad Max Weber förstod som dess öde, mål och mening.

Samtidigt känner förstås var och en vetenskapare till också en annan verklighet.

Vardagen är mest konventionell och standardiserad, teorierna och metoderna upprepas, resultaten känner vi innan problemen formulerats, positioneringarna på seminarierna befästs. Det är inte muntert.

Magnus Linton har skrivit en väldigt bra bok om hur det är att skriva utifrån dessa villkor, vad man kan göra, bör göra, liksom om vad man inte bör eller måste göra. Och inte nog med det – i allt väsentligt skriver Linton själv utifrån dessa variabla, differentierade, obeständiga villkor, också om han här kan ta sig friheter som vetenskapare inte skulle göra, av konvention, ängslighet eller förslagenhet. Det är en rik bok, lite lös i konturerna, som den bör och måste vara, en balansakt mellan å ena sidan kontinuitet och enhetlighet och å andra sidan faktumet att vetenskapen, eller mer generellt sakliga framställningar, är och måste vara av väldigt olika slag. Jag intalar mig att det är en bok för alla som inte råkar vara genier eller åtminstone virtuoser, eller för sådana som frivilligt eller ofrivilligt låter sig kommodifieras på den vetenskapliga marknaden, men också för dem vilkas främsta ambition består i att skriva konformt med peer-reviewtidsskrifternas ändlösa manualer och sedan hamna på deras listor över tillförlitliga, kostnadseffektiva underleverantörer – sådana behövs om trettio tusen tidskrifter skall publicera tre miljoner artiklar årligen. Kort sagt, en bok som menar att textens gestalt uttrycker ansvar, bryderi, mening och frihet, som inser att sönderdelningen i tanke och form åtminstone i vissa sammanhang bara är en chimär, en destruktiv chimär.

Linton är erfaren. Han har arbetat med texter av olika slag i olika miljöer. Han återkommer på dagstidningarnas kultursidor, har varit redaktör på *Arena* och *Arbetaren* och skrivit böcker om kokainproducenter i Latinamerika, knarket i Sverige, extremhögers och veganismens världsbilder. Som genre placerar de sig nära delar av kultur- och samhällsvetenskaperna. Det handlar om den välreserchade eller "kunskapsmättade" essän och nästan om den vetenskapliga essän

– och därmed har vi också angivit den typ av text som står i fokus för diskussionerna i *Text & Stil*. Sitt omedelbara ursprung har boken i Lintons tid som husförfattare vid Uppsala universitet. Uppdraget var att få vetenskapare att reflektera över hur de skriver. Linton höll föredrag, deltog i seminarier, läste texter och kommenterade, samtalande.

Vad säger Linton? Slutprodukten i ett samhälls- eller kulturvetenskapligt arbete är mest en text. En text bör – så säger Linton faktiskt, men han är allmänt sparsam med att ange vad som bör göras – gestaltas som berättelse i vid mening. Att berätta är närmast naturligt, människan är ett berättande djur. Är föremålet för det vetenskapliga arbetet människans göranden och låtanden, blir argumentet starkt. Berättelser handlar om förlopp, om etapper, om scener; scener är också en fråga om iscensättningar från författarens sida, förloppen får hjälp på traven av författaren, som också kan avgöra vad som är en händelse. Och vad människor tänker, hur de tolkar sina situationer, är likaså en fråga för författaren, som tolkar människan som tolkande djur. Berättelsen blir ett teamwork. Den återger inte nödvändigtvis vad som skett, men är den trovärdig, så skänker den orientering – läsaren begriper, ser, eller *ser som*. Linton understryker att berättelsen gärna bör alternera mellan konkret och abstrakt, specifikt och generellt, referat och reflektion. Den bör röra sig framåt genom olika rytmer, stanna, gå långsamt fram, öka tempot, hoppa över; den bör ibland söka sig ut mot det som inte är omedelbart relevant, den bör ange alternativa vägar. Helheter, säger han, är inte möjliga – en författare kan aldrig täcka upp allt, det saknas information och tid. Man kunde förstås tillägga: det finns inga helheter, bara en för all del begriplig men hopplös, kanske infantil önskan om att de funnes och att man skulle kunna göra dem rättvisa. Alltså: berättelsen är resultat av selektion, kombinationer, frågeställningar, teoretiska och metodologiska utgångspunkter, tillfälligheter, avgränsningar (de man vill göra, de man måste göra). Förmår författaren

kombinera väl, kan en god berättelse uppstå. Och en god berättelse skänker det som vetenskaparen mer än annat bör söka frambringa och förmedla, nämligen *mening*.

Jag skall så omedelbart säga: nej, Linton lämnar oss sedan inte med meningen i våra knän, utan återvänder, igen och igen, till de här verkligt knepiga frågorna kring vad ”mening” skulle vara, en ”trovärdig” författare, en ”bra” text, en ”poäng”, en ”stil”. Linton försöker däremot sällan formulera konventionella svar, svar i form av definitioner, utan lyfter fram belysande exempel. Det är utmärkt och det är tacksamt, också av den anledningen att det krävs att läsaren lyssnar, tänker, fyller i.

Boken har åtta kapitel. Det ser ut som om de är någorlunda och rimligt avgränsade. Men de är inte riktigt det. De olika aspekter som behandlas låter sig inte avgränsas väl, det ena kan också vara det andra, den andra kan utgöra perspektiv på det tredje, det tredje blir en aspekt av det första, och så vidare. Vad det handlar om är helt enkelt gestaltningens förutsättningar. Också den vetenskapligt gestaltade textens förutsättningar rör sig mellan det absolut nödvändiga och det omöjliga, ett intellektuellt, institutionellt och politiskt rum där allt eller mycket är provisoriskt och förhandlingsbart och bara temporärt avgjort – ett faktum som den klassiska kunskapssoциologin upptäckte och alls inte någon poppig postmodern variant av Mayas slöja.

Varje kapitel har en slagfärdig rubrik, och de avrundas med en sammanfattning i punktform. Den streetsmarte forskaren läser bara dessa men missar då hela poängen, för denna återfinns – utspridd, varierad, perspektiverad – i resonemangen, kommentarerna och exemplen. Sammanfattningarna borde ha tagits bort.

I kapitlet ”Detta behövs” anger Linton ingredienserna i grundreceptet, som sedan kan och måste varieras: lust att skriva, texten som meningsbärande, nödvändigheten av fakta, avsändarens trovärdighet. Redan här diskuterar Linton de eminenta men mest förbisedda

möjligheter som citat innebär: de kan utgöra klossar, länkar, bilder, provokationer, explosioner, de kan formars efter behag men skall också uttrycka ansvarsfullhet. Det andra kapitlet ställer frågan vad allvädersordet "bra" skulle vara. Bra är det som möjliggör mening och insikt, som ger svar och öppnar för nya frågor, som bygger på och leder till förundran. Det som är bra gestaltas som berättelse, berättelsen bör rymma komplexitet – fakta, tolkningar, försök, lek, konkretioner, generaliseringar, gärna säregna framställningar och ord (Linton nämner paradexemplet, Lars Gustafssons "problemformuleringsinitiativet", ett annat vore den egensinnige filosofen Odo Marquards "inkompetenskompensationskompetens"). Får man skriva "jag"? Javisst, men reducera inte texten till personlighet och privata bestyr, narcissistiska tirader är lika förödande som svamlet i robotgenererade texter – man måste våga vara otidsenlig. Kapitel tre diskuterar läsaren. Linton föreställer sig en ideal läsare: intelligent, förväntansfull, kritisk, generös, någon som vill upptäcka något nytt eller se något gammalt på nytt vis. Sådana finns ju, men det finns också läsare i andra ändan – vi lär läsa allt mindre, med allt mindre uppmärksamhet, andra gånger optimerar vi lektyren och söker viss information eller bekräftelser på den egna sanningen eller positionen, kanske nöjer vi oss med att scanna abstracts. För övrigt: kan maskiner skriva texter kanske läsare kan bli maskiner, för hur skall annars snömoset uppskattas? Under alla omständigheter är det inte svårt att föreställa sig en relation där artiklar framställs i enlighet med extensiva manualer och läsningen dirigeras av likaledes detaljerade förväntningar och idealiseringar; hos såväl den ena som den andra parten vore socialisationen både lyckad och fatal. Linton hade gärna fått diskutera detta problem mer ingående, också om det ligger i utkanten av hans ambitioner.

En texts inledning är avgörande, understryker Linton, och i kapitel fyra ger han ett antal exempel på hur man kan göra. Sara Danius, Karin Johannisson, Terry Eagleton,

Yuval Noah Harari och Ian Buruma – alla i vetenskapens randområden – gör på olika sätt men de visar lugn och lust, de gör klart att de skall berätta något och att det berättade är värt att ta del av. De är auktoritativa. En författare bör vara en auktoritet. Nej, en författare måste vara en auktoritet. Man måste våga vara otidsenlig. Kapitel fem tar upp sådant som lider av lågkonjunktur i samtida vetenskap – rytm, spänst, variation, sådant som gör en text levande och som kräver och manifesterar *authorship*, stilsäkerhet, säregenhet och ännu en gång auktoritet. Multipla författarskap är mindre än enskilda författarskap, fast de producerar naturligtvis fler texter, i sin tur ofta svårskiljaktiga varianter av varandra. Och de gör att CV:n expanderar kolossalt. Och att universitetens kvalitetsanalytiker blir tillfredsställda. Kapitel sex och sju är korta. Det första förmanar oss att skriva om inte kort så tajt. Man måste se upp, varnar Linton: är en text porös bör man fylla i, men fyller man i, blir det lätt för mycket. Man tänker gärna på designern Dieter Rams: en produkt är inte färdig och optimal när inget mer kan läggas till, utan när inget mer kan tas bort. Linton skriver i detta kapitel också om sådana superba men ofta bortglömda eller felanvända instrument som komman, semikolon, kolon, tankestreck och annat som kan ge en text spänst. Det andra korta kapitlet diskuterar hur man kan pitcha en text. Texter måste ju också säljas, marknadsföras, fånga uppmärksamhet.

Bokens åttonde och sista kapitel, "Göra bok", är längst och kanske bäst. Premissen är att det omöjliga går att definiera och lära ut hur man skriver en bra bok, hur man gör för att framkalla det extraordinära. Somliga kan. Ibland verkar det vara ganska lätt. Linton slår ett slag för den brutna framställningen, vilken i sig är ett uttryck för att de flesta verkligheter är brutna. Perspektivet är en förutsättning; det är inte ett tillkortakommande utan det som över huvud gör det möjligt att se och förstå något. Perspektiveringarna kan sedan ges form genom olika kapitel där olika begrepp, olika delar av ett empiriskt material,

olika frågor diskuteras. Det får gärna finnas spänningar mellan perspektiven – motsägelsen är inte ett problem om den berikar tolkningen och den kan vara helt naturlig i den stund som verkligheten kännetecknas av relativitet och komplexitet. Linton diskuterar också vikten av att ställa frågor och lyfta fram empiriska resultat som av den ena eller andra anledningen – ofta att de uttrycker en politisk opportunist – är oönskade. I själva verket är det forskarens plikt att ställa sådana frågor, för politiken gör det mest bara om poängen är politisk och politiska poänger är snart borta. Skulle sedan frågorna eller de empiriska resultaten fångas upp av mörka krafter, är det naturligtvis inget skäl att inte genomföra viss forskning. En angränsande fråga som Linton bara sparsamt behandlar är den som gäller förhållandet mellan värderingar och neutralitet. Frågan är evig, alltid relevant och bör alltid diskuteras. Inte sällan reduceras den till en framställning av barnsliga föreställningar om subjektivitet och objektivitet. Perspektivet är åter ett givet inslag – kunskapens förutsättning, ibland förminskad till ideologisk eller moralisk (moraliserande) ståndpunkt.

Aspektrikedomen, exemplen, varianterna, de enskilda reflektionerna – här är de verkliga poängerna i Lintons bok. Poängen återfinns också i vagheten när det gäller att bestämma sådant som är av väsentlig betydelse – hur man kan eller bör eller möjligen måste göra när det gäller framställningen av texter, hur man avgör vad som är viktigt och meningsfullt. Samhälls- och kulturvetenskaperna är ett heterogent, komplext fält som ständigt omformas, men jag har svårt att se att någon skulle kunna avfärda Lintons bok. Detta gäller oavsett om man ännu befinner sig i början av en vetenskaplig bana eller redan är framskriden – karriärer vilar gärna på att man varierar det samma, igen och igen, och gör det följsamt (i förhållande till allt från precisa projektanvisningar till explicita och implicita förväntningar och temans konjunkturen).

Jag skall avrunda med några korta anmärkningar. Det handlar mindre om kritik

mot Linton och mer om vad man kommer att tänka på när man läser hans bok.

Det finns åtskilliga andra framställningar av hur man skriver vetenskapliga och angränsande texter. De kan ha vidare eller trängre anspråk. Linton refererar exempelvis till Stephen King, Helen Sword och Steven Pinker. Howard Becker hade kunnat ingå här. Liksom Johan Asplund. Asplund hade sin egen stil – den var ett extraordinärt exempel på hur man åtminstone i vissa fall kan framföra teser och argument. Asplund skrev också om att skriva. Han skattade högt den ”värnlöshet inför verklighetens vittnesbörd” som han fann hos somliga samhällsvetare; han skyndade att tillägga att observation och tanke är två sidor av samma sak, empiri är inte liktydigt med det verkliga och ännu mindre med verkliga helheter, den är ett urval, avsiktligt och tillfälligt. Och på detta sakens tredje komponent: framställningen. I sin bok med den märkliga titeln *Avhandlingens språkräkt* skriver Asplund att sociologin, eller samhällsvetenskapen och säkert kulturvetenskapen, är först som sist ”en språklig verksamhet”. Asplund utvecklar vad som hos Linton är ett villkor, bara inte så utvecklat och annars ofta förbiset: tanke och form, reflektion och språk, betingar varandra, och betingar och betingas av det vi håller för verkligt och är i färd med att beskriva och förklara. En lyckad kombination är vad Asplund kallar ”förståelseakter” eller ”betydelseangivelser”. De är i vidaste mening ”kreerade”.

Med Michael Billig ingår Linton en allians. I *I Learn to write badly. How to succeed in the social sciences* driver Billig tesen att samhällsvetare uppfostras att skriva dåligt. De kan skriva bättre eller sämre när de träder in i en vetenskaplig disciplin, när de vistats där en tid är risken stor att det blivit dåligt också om det är adekvat och leder till framgång. Dåliga är texters enformiga, förutsägbara strukturer och vokabulärer, dåliga är de mest lika förutsägbara resultaten som ofta inbegrips redan i problemställningarna, vilka i sin tur typiskt är trevande och begränsade. Det dåliga

börjar redan när välsocialiserade lärare anger för studenter hur det skall gå till. Ju strängare mallarna är för uppsatserna, desto större blir rädslan att göra fel, och så efterlyser studenterna ännu fler instruktioner, och så vidare. Nyfikenhet och temans grundläggande relevans blir bisaker eller problem.

Hur har det blivit så? Billig anger olika orsaker, somliga berörs kort av Linton. De är mest vad vi kan kalla strukturella eller endemiska; de kännetecknas också av egendynamik. Vetenskapen massproduceras, kommersialiseras, drivs av nyttofixering, där nyttan kan definieras som väldigt precis eller bestå i moralisk godhet. Innovationstänket ersätter det kritiska sinnelaget (man inser inte att såväl kritik som innovation handlar om samma sak, nämligen att förstå att allt också hade kunnat vara på annat sätt, att allt kan förstås och handhas på olika sätt, samtidigt). Varje vetenskapligt uttryck, inte minst texter, är också självframställning och marknadsföring, få säger nej till den kompetitiva kultur varigenom vi socialiseras till kompetitiva individualister som kräver erkännanden.

En dålighet återstår. Linton refererar till Billig i sin kritik av den samtida dyrkan av substantivet eller mer precist den massiva benägenheten till nominalisering, alltså substantivering av verb. Substantiveringen är ofta förutsättning för vad som ibland blir till grandiosa begrepp. Ulrich Becks risksamhället blev ett vältajmat begrepp som inneslöt allt. Michel Foucaults maktbegrepp har blivit grandioست genom epigonernas försorg (ursprungligen är det ju ett ytterligt ambivalent och tentativt begrepp). Billig och Linton besvärar sig: substantiven, särskilt nominaliseringarna, undanröjer människan som handlande varelse, som alla händelsers egentliga upphov, och vad som händer i samhället kommer att framstå som mystifikationer, ibland blir samhället självt alternativt dess komponenter (kapitalismen, kulturen, nationen, politiken) till agenter. Konkretion upplöses i abstraktion, berättelse övergår i generaliserande begreppslig konstruktion.

Substantiveringar kan verkligen vara dåliga, Linton och Billig kan ha helt rätt. Men det går utmärkt att studera människor genom abstrakta begrepp, vilka ofta råkar utgöra substantiv. Abstraktionen – begrepp är abstraktioner – är en av vetenskapens fenomenala uppfinningar. Det dåliga begreppet döljer, leder fel, obegripliggör. Det träffande begreppet begripliggör, visar, leder blicken. Max Weber skrev om idealtypen – samhällsvetenskapernas begreppsform framför andra – att den är ett ”orienteringsmedel”. Den avbildar inte men den ger överblick, kontextualiserar, skänker mening. Den amerikanske sociologen C Wright Mills kritiserade vad han uppfattade som inskränktheter inom samhällsvetenskaperna och som i första hand handlade om specialisering – disciplinär, metodologisk, teoretisk, tematisk, annan. I stället borde man *take it big* och kartlägga samhällets *main drift*. Sådant krävde, menade han, generösa, oprecisa begrepp som rymde många slags handlingar och mentaliteter, som skänkte mening, sammanhang, ordning.

Substantiveringen kan också utgöra en del av en kritik mot föreställningen om det avsiktligt, kanske rationellt handlande subjektet. Det är inte uttryck för sociologism att tillskriva den sociala, kulturella, institutionella omgivningen stor betydelse när man vill förstå varför människor handlar som de gör; inte heller är det orimligt att förstå handlingar som framkallade, till och med framtvingade av egendynamiska krafter (kapitalismen, rationaliseringsprocesser, urbanisering, individualisering, institutionalisering, differentiering, krig). Människans handlingar är verkligt komplexa verkligheter, fyllda av möjligheter, förverkade och samtida och framtida, och de måste begripas på olika plan, från olika perspektiv, i olika kombinationer, helst varierat – varvid det vi kallar språkliga färdigheter, som alltså är en omfattande, komplex sak, är avgörande.

Över huvud taget är det nog så, att den komplexitet som Lintons bok om text och stil – och tanke – uttrycker, är ett resultat av att

handlingar, händelser, situationer, förändringar och annat som samhällsvetenskaperna bearbetar, i grunden är sammansatta och mångtydiga. För övrigt är det just detta faktum som samhällsvetenskapernas hela affärsidé utgår från och exploaterar ändlöst.

Så – kanske har Lintons bok i alla fall en betydande svaghet. Men det går fint att bortse från den. Samhällsvetare bör läsa honom. De kommer att glädjas (över nya insikter, över att de gör saker bra) och generas (över att de gör dåliga saker, som alltså kan bli bättre).

REFERENSER

Asplund, Johan, 2002. *Avhandlingens språkdräkt*. Göteborg: Korpen.

Billig, Michael, 2013. *Learn to write badly – How to succeed in the social sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bolz, Norbert, 2005. *Blindflug mit Zuschauer*. München: Fink.

Weber, Max, 1988 (1920). "Die Wirtschaftsethik der Weltreligionen. Zwischenbetrachtung. Theorie der Stufen und Richtungen religiöser Weltablehnung", s. 536–573 i Weber, Max, *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie I*. Tübingen: J.C.B. Mohr.

Bo Isenberg är docent vid Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
E-post: bo.isenberg@soc.lu.se

Johansson, Anders, 2018. *Rikshushållaren. Gunnar Sträng i socialdemokratins tjänst 1906–1992*. Stockholm: Atlas.

Åsbrink, Erik, 2019. *Gunnar Emanuel Sträng. Med hängslen och livrem i välfärds-Sverige*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Anmälan av Anders Mellbourn

Inför läsningen av en finansministerbiografi går en statsvetares tankar först till frågan om

förhållandet mellan stats- och finansminister. Vad kan boken ha att säga om var en regerings maktcentrum egentligen ligger och om vem som har störst makt över planering och prioriteringar i politiken och fördelningen av resurserna?

På denna punkt är Anders Johansson och Erik Åsbrink, som nu båda kommit ut med biografier över Gunnar Sträng, rörande ense. Gunnar Sträng som finansminister och dennes finansdepartement hade makten och skötte den politiska planeringen under nästan alla Strängs 21 rekordår som landets finansminister. Tage Erlander som statsminister och dennes länge blygsamma kansli (som i dags upphöjts till statsrådsberedningen) spelade andrafiolen när det starka välfärdssamhällets byggdes upp under rekordåren på 1950- och -60-talen.

Förhållandet mellan statsminister och finansminister förändrades delvis när Olof Palme tillträtt som statsminister 1969, eftersom Palme hade större lednings- och samordningsambitioner än sin föregångare. Det fick sina komplikationer. Men att Gunnar Strängs sista år som finansminister fram till avgången efter valförlusten 1976 inte blev lika framgångsrika som tidigare förklaras inte av att finansministern förlorade sin maktställning.

Denna bedömning är varken överraskande eller ny, men det är slående hur de bägge författarna slår fast sakernas tillstånd kort och kategoriskt utan närmare diskussion. Statsministern blir en krumelur i kanten, och särskilt hos Anders Johansson till en början skildrad närmast nedsättande. Anders Johansson öppnar visserligen kort för en bredare analys och hänvisar till en internationellt upplagd statsvetenskaplig utläggning i ämnet av Gunnar Heckscher från mitten av 1950-talet. Och i slutet av sin bok för han ett resonemang, som kunde ha utvecklats, att finansdepartementet under rekordåren tydligt gavs ansvaret att vara ett socialdemokratiskt instrument för att utveckla välfärdsstaten.

Erik Åsbrink citerar Erlanders dagböcker angående hur statsministern är mycket klar